

MONOGRÀFIC

aran

ATH DIA

Setembre deth 2008 - Numerò 28

16 MARÇ 2009

LIBRES

**ERA READA
DETH VIATGER**

Servici d'Estudis
Biblioteca de Cultura
i Hemeroteca
REC(1167-11)938

Signs r EMG d Mrç d 2008,
SGR qsi tpiqe s lctors d l
Mñn e s consilde cma th
diarl + ljut n Lhda: psse d
79.000 a 93.000 lctors
diarls.

Fictcions: èm 4.000 +!

Opcions

Tà darrèr

Es naues tecnologies
que mos senhalen notícies
mès, de tostepm,
era informacion mès
complèta que l'as
cada dia en...

SEGRE

Mercés per hèr-mos a vier eth líder!

4

Romanic

Era prumèra
excursion
scientifica der IEC
partís d'Aran

per Anna Sàez

14

Entrevista

Claudio
Aventin-Boya,
guida toristic
culturau

per Anna Geli

17

Cela e Espinàs

En 1956 se tròben
casualaments en
Pirinèu

Ua vision poliedrica

Son fòrça es artistes e intellectuals que s'an apropiat a Aran en tot cercar inspiracion. En numèro qu'aué les presentam non hèm un amàs exaustiu de ra peada qu'a deishat era Val enes libres, mès que les mostram ua vision poliedrica damb diferenti guardars: era dera equipa der Institut d'Estudis Catalans qu'er ostiu de 1907 i anèc tà "descorbir" eth romanic, era deth lingüista Joan Coromines, era de qui se pòt considerar eth prumèr promotor deth torisme aranés, Juli Soler e Santaló, era de Cela e Espinàs eth plen franquisme... Eth resultat ei fòrça estonant. Un madeish scenari entà istòries plan dispariones.

22

Coromines

Qu'ei estat un des
cercaires que s'a
interessat mès en
occitan d'Aran

per Aitor Carrera

26

Pep Coll

Aran a estat
present ena òbra
d'eth rei des
Pirenèus

28

Matthew Tree

Un guardar critic
sus era lengua
d'Aran

Edite Diari Segre, S.L.U.
Depòsit Legau: L-1160-05.

aran
ATH DIA

President: Robert Serentill Utgés.
Director Executiu: Juan Cal Sánchez.
Coordine: Anna Sàez Mateu.
Maquetacion: Anna Barcala Sirvent.
Impression: Lerigraf SLU.

Damb eth supòrt dera
Generalitat de Catalonha

 **Generalitat
de Catalunya**

e eth Conselh Generau d'Aran

 **Conselh
Generau d'Aran**

e era colaboracion dera

 **Catedra d'Estudis
Occitans
dera Universitat de
Lheida**

Collaboren en aquest numèro: Mikel Aristregi, Francèsc Boya, Aitor Carrera, Angelina Cases, Mireia Faure, Anna Geli, Xavi Gutiérrez, Eisharc Jaquet, A. Marqués, Maria Monge, Jèp de Montoya, Alba Orrit, Jusèp Loïs Sans, Jordi Suits, Xavier Ubeira e Andreu Vidal

Era descubert deth roman

ERA PRUMERA EXCURSION SCIENTIFICA DER IEC PARTÍS D'ARAN

per Anna Sàez
FOTOS MIKEL ARISTREGIE
NEUS MARTÍ

Er ostiu de 1907 er Institut d'Estudis Catalans, acabat de crear alavetz, organize ua excursion scientifica que supausarà era descubèrta deth romanic. Se convertirà en ua grana aventura d'argument similar as pellicules d'Indiana Jones. Non i manquen cap des ingredients: arqueològs e mossens en papèr d'intrepids aventuraires; expedicions rivaus que se haràn era vida impossibla e lairons sense escrupuls. Tot que comencèc en Aran.

LIBRE

bèrta

mic

TIFICA

Eth 1907, en tot acabar de crear-se er Institut d'Estudis Catalans, s'organize era Mission arqueològico-jurídica a la ratlla d'Aragó. Eth títol que se li da non promet massa, mès non se'n fisen cap des aparències: èm prèsti a víuer ua des aventures mès apassionantes deth sègle XX. Non s'organize cap cada dia ua excursion científica entara recèrca dera identitat catalana (qu'aguest ère eth motiu deth via-

bantes, mès, mos cau arturar ena Barcelona naucentista, punt de partida dera expedicionatge). Es naucentistes cerquen referents e que se miralhen ena esplendor dera Edat Mieja enquiath punt de considerar eth romanico coma un simbèu identitari catalan. Un romanico que non se vedie cap enes musèus, ath contrari qu'ara. Tanpòc enes glèises, pr'amor qu'es mòdes auien cambiat e era majoria de pentures muraus, escultures o frontaus d'autar, s'auien acornerat enes sacristies, o boçat damb mòbles liturgics d'època pos-

Era expedicion gessec d'Arties (ena imatge) a prumèra ora deth maitin deth 3 de seteme de 1907.

Era expedicion comencèc en Aran era excursion scientifica que supausarie era descubèrta deth romanic. Gessec d'Arties a prumèra ora deth maitin e arribèc tara mieja net en Boí.

teriora. Poderie èster qu'en Pirenèu demorèsse encara bèra òbra mèstra deth romanic desbrembada per toti? Es intellectuals dera epòca sospirauen entà pr'amor que siguesse atau. Er ostiu de 1896 er artiste Isidre Nonell trabalhe ena gestion economica deth Balneari de Caldes de Boí e profite entà hèr diboishi de personatges dera zòna que s'exposaràn damb succès en Barcelona e París. Era guardada de Nonell atrape glèises que prometen. Bèri antiquaris non s'ac pensèren dus còps e profitèren aguesta inesperada reviscolada deth

romanico entà crompar a fòrça baish prètz pèces que se cotitzauen ara auça. Era crompa-venta d'art medievau ère tan alarmantment frequentada e dubtosaments irregulara qu'eth 24 de hereuèr de 1905 eth president deth Conselh de Musèus e baile de Barcelona, Gabriel Lluch e Anfruns, decidís destinar ua partida pressupostària ar adqueriment d'òbres d'art pr'amor que "*seria altamente doloroso que existiendo en nuestra ciudad, tuvieran que pasar a enriquecer los Museos extrangeros*". Barcelona n'anaue plea: es glèises pirenenques

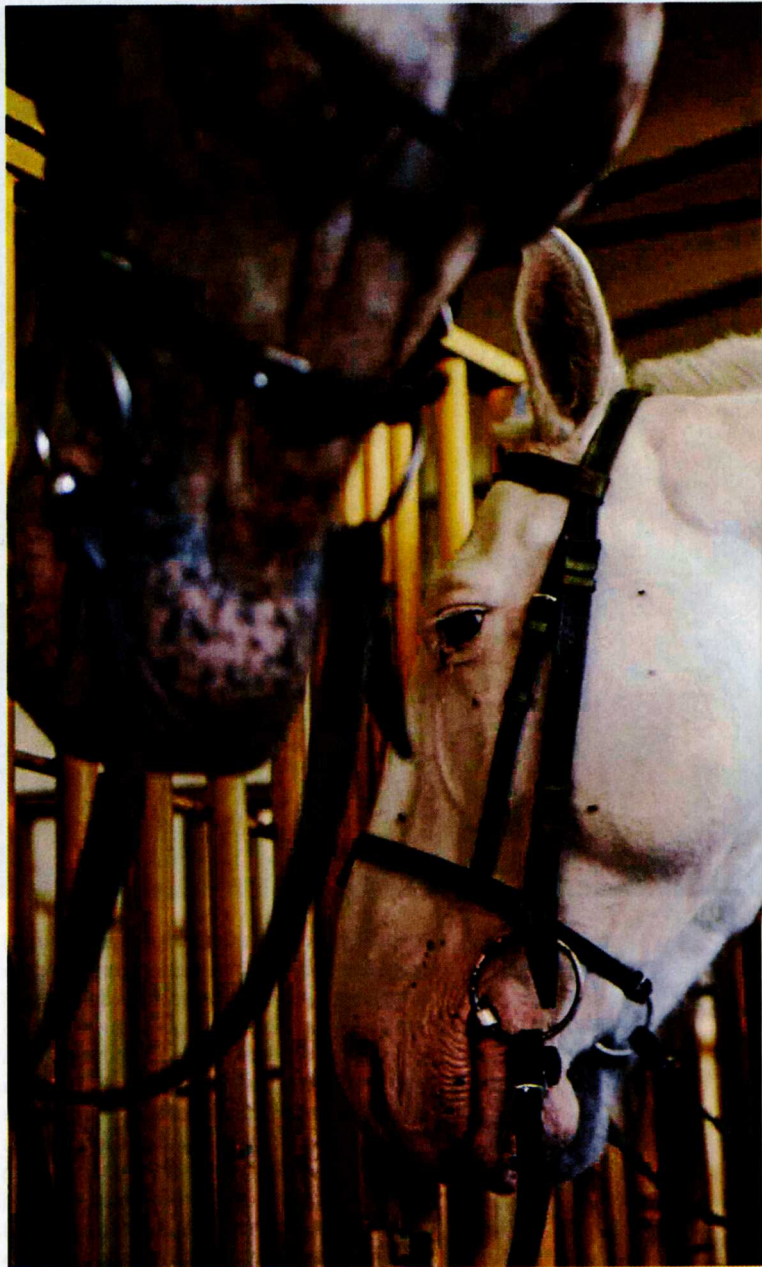
Era unica manèra d'anar entara Nauta Ribagòrça ère en tot hèr eth pòrt de Colomèrs. Ath dessus de mules e shivaus, e cargadi damb ua anacronica equipa fotografica de cent quilòs de pes

amagauen tresaus d'incalculabla valor que se malvenien, coma ua alarmant metafòra deth país. Calie meter-i remèdi. Er Institut d'Estudis Catalans met hui ara agulha e amie a tèrme un projècte sense precedents entestat per un arquitècte de prestigi, Josep Puig e Cadafalch, qu'acabaue d'èster nomenat president deth Conselh de Musèus. A Puig l'acompanhèc Guillem Maria Brocà —responsable dera recèrca juridica—, mossen Josep Gudiol Cunill —conservador deth Musèu Episcopau de Vic—, Josep Mª Goday —tanben arquitècte—, e Adolf Mas —fotògraf. Eth 30 d'agost de 1907 gessie era expedicion de Barcelona entà Tolosa de Lengadòc. Recorrieren Aran, era Val de Boí e era Ribagòrça. E ac harien en un temps recòrd: quinze dies.

Es ressenhes apareishudes en anuari der IEC, es fotografies de Mas (aué conservades en Institut Amatller d'Art Hispànic), e eth quadèrn de nòtes de mossen Gudiol (un manuscrit encara inedit) mos permeten saber ath detalh coma anèc era expedicion, que siguec tota ua odissèa. Gudiol publicarie un article pòc dempús de recòrrer eth Pirenèu a on narre es peripècies des nòsti intrepids expedicionaris en pòrt de Colomèrs, era unica manèra entà passar dera Val d'Aran tara Val de Boí quan eth tunèl de Vielha ère pòc mès qu'un sòn. Plan segur que sigueren uns temeraris se tiem en compde qu'era equipa fotografica de Mas, per exemple, pesaue mès de nauanta quilòs e qu'eth mejan de transport non ère aute qu'eth bestiar de quate pautes.

UN GUIDA D'EXCEPCION

Mès non auancem eveniments. Tot comence en Tolosa, coma auem ja dit. Dempús de visitar aguesta ciutat era mission empreneç eth camin dera Val d'Aran pera Garona ensús e era val de Luchon, a on inicièren era prenda de donades en diferents glèises deth parçan. Es quadèrns de nòtes de Gudiol se comencen a aumplir damb anotacions sus

**Eth romanica
compensaue totes
es ores de camin
en shivau.**

**Ath dessús de
mules e shivaus,
era expedicion
portaue ua equipa
de cent quilòs.**

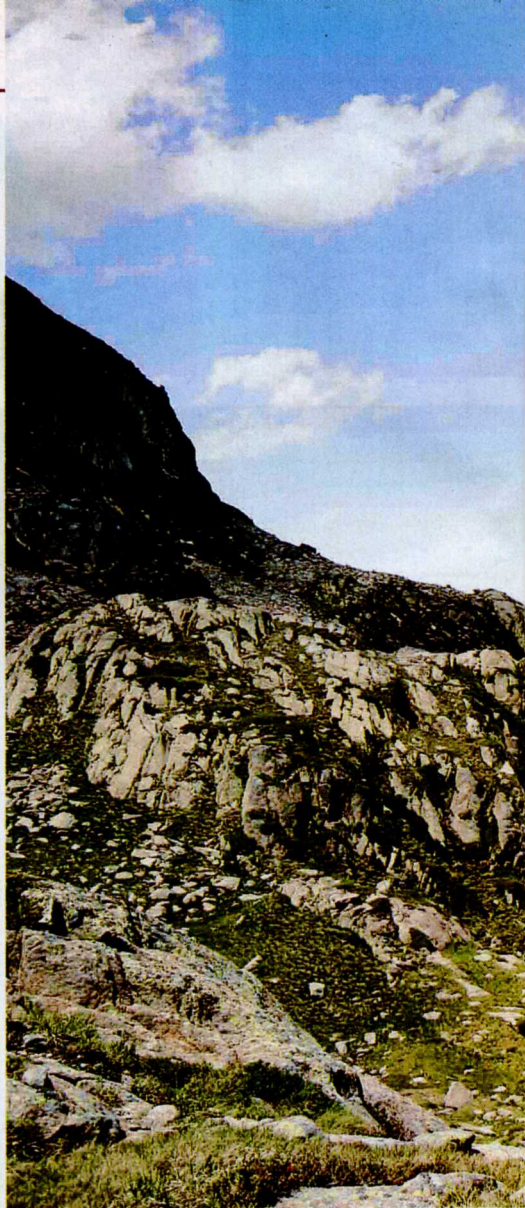
Quan coronen Colomers s'esmiraglen damb eth paisatge, mès que se lis acabe lèu. Se vire mau temps e lèu les cau seguir sense veder-i massa. Eth fotògraf Adolf Mas pren mau.

mobiliari liturgic, e es de Puig e Cadafalch, sus arquitectura. Seguraments entrèren en Aran peth pòrt deth Portilhon, a on les guidèc er excursioniste Juli Soler e Santaló, que n'ère gran coneishedor e acabaue de dedicar-li ua vasta guida. Com qu'ès quadèrns de Gudiol rèsten ineditns non auem massa detalhs de coma sigueren aqueri dies. Òc que s'a conservat un article que descriu damb precisió un dia concret, eth 3 de seteme de 1907, quan passen d'Aran ara Nauta Ribagòrça. Era ploja e era bruma hèn acte de preséncia e compliquen (e fòrça) es causes ad aguesta còlha d' enamorats deth romaníc, que quan arriben de maitiada en balneari de Caldes de Boí dan gràcies a Diu. *"A las tres horas de camino ya me recordaba de la entrada del infierno explicada por Dante"*, escriu Gudiol. Pejor ac passèc eth fotògraf Adolf Mas, que queigec deth shivau. Maugrat es incleméncies meteorologiquas e es incomoditats de recórrer çò qu'en aqueth moment se deuerie semblar fòrça ara fin deth mon, es expedicionaris arriben sans ena Val de Boí.

Ara que ja sabem que i auec ua fin erosa, arturem-mos a saborejar aguesta aventura. Escriu Gudiol que tot comence a punta de dia. Ben, de net, encara, en Arties. *"Ayer me despertaba a las tres y cuarto de la mañana para poder ir a misa, saliendo a las cinco a pie, aunque el encargado de los mulos se olvidó, hacía el pueblo de Salardú en donde se debía encontrar a los compañeros que habían encargado otras caballerías. Como que estos estaban cansados de la jornada anterior, se llevaron, a las seis, resultando que al querer desayunar ellos y al preparar algo para el camino salimos a las ocho montados en cinco animales y otro mulo para el bagaje fotográfico que era pesado, inmenso"*. Er ascens ei ua odissèa: *"El primer trozo del camino era bueno, pero al final de una hora se fue haciendo malo, degenerando en pésimo y horrible. El escenario que se desarrollaba*

Eth pòrt de Colomers, era unica manèra entà passar d' Aran tara Val de Boí.

delante de nuestros ojos era realmente hermosísimo y delicioso. De la región de los prados verdes y los pastos rodeadas de montañas altísimas, sombreadas y pintadas de oscuro por los abetos, pasamos al bosque y al pedregal viéndose por todos lados restos de aludes, que en forma de cascadas de piedra, habían destruido árboles y tierra arrasando las montañas hasta quedar peladas su carcasa de ojo de serpiente". Cargadi coma ana uen, inexperimentats e damb eth temps just, era causa encara se compliquèc mès. *"Y subíamos aún más, divisiéndose a lo lejos las inesperadas cimas pirenaicas y el puerto de Co-*

lomers que debiamos pasar". Tot fòrça idillic, mès eth dia assolellat e tranquil durarà pòc. "Las cimas se iban llenando de nieblas intranquilizadoras; mas charlando y avanzando siempre hacía arriba dejabamos aquellos lagos paradisiacos rodeados de pedruscales y alturas escarpadas sólo habitadas por los osos y ciervos y cambiadas de un color ceniza por blanquísimos ventisqueros. Y vino la ascención al puerto". Que toquèc baishar des mules. De còp e torn, era bruma que les entornegèc, mès ja non podien arturar-se mès estona, atau que seguiren damb lagui. Eri e es mules. "En aquel momento el mulo de la car-

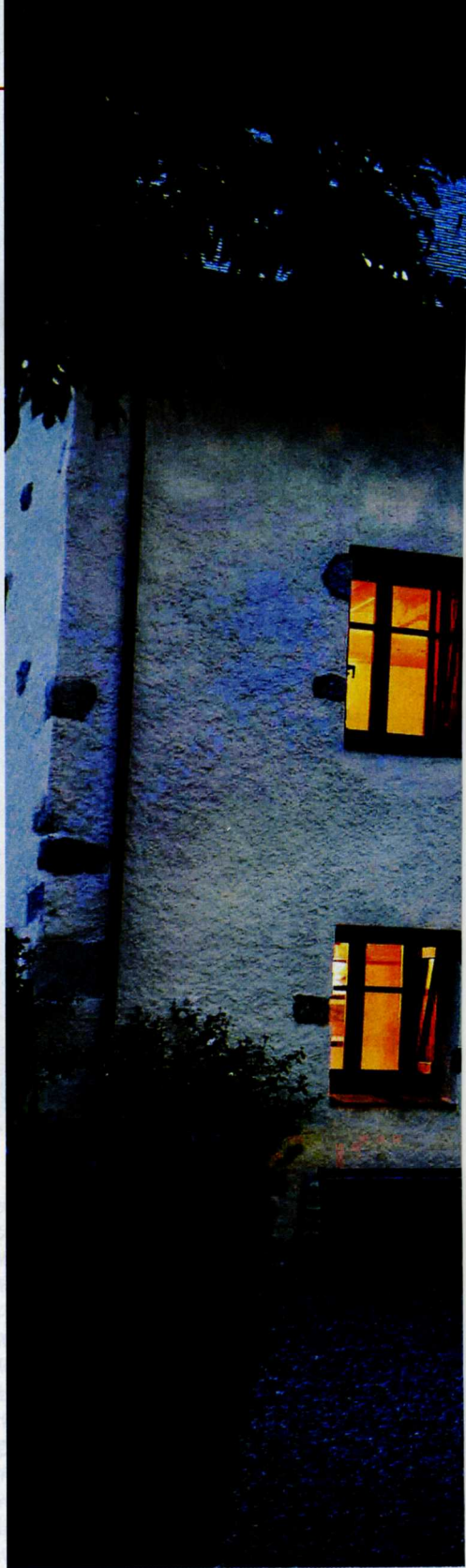
ga se espantó y después de varies caidas fue preciso pararnos. Encontrándonos entre rocas y montañas peladas que en aquel momento ya me parecían que no eran peor que las del infierno dantesco".

Non ei estranh qu'arribèssen tàs dotze dera net tocade, cansadi, estrossejadi. Siguec de besonh alugar eth huec en balneari entà pr'amor que se podessen orientar, de tant nera net coma ère. Londeman non valen entad arren e se pausen. Non serà enquiath dia 5 de seteme que recupèren era activitat. Seràn dies plan intensi des que disposam de fòrça donades. Sabem, per exemple, qu'aqueth ma-

deish dia hèn en Erill-la-Vall era prumèra grana descubèrta: ues escultures de husta que subergessen dera paret. Seguiram eth tèxte dera agenda inedita de mossen Gudiol: *"En un tancat del absi hi hem trobat dues figures d'un devallament, Jesus i Nicodemus (?). Son del XIII. Després han sortit unes altres figures; els dos lladres (...), Mare de Déu (...), Josep y Sant Joan"*. Ère, ja s'ac auràn figurat, er internacionauments famós Devarament d'Erill-la-Vall, aué conservat entre eth MNAC e eth Musèu Episcopau de Vic. Ans dempús, Gudiol recree eth moment istoric. Ja non escriu coma un scientific precís e rigorós, mès que se pòt deishar portar pes sentiments e era emocion: *"Sempre recordaré amb fruïció el moment d'entreveure aquestes escultures dintre el clos profund, on sens dubte ha-*

Es fotografies d'Adolf Mas mos permeten saber coma anèc era expedicion que siguec ua odissèa.

Es membres der IEC non passèren inapercebuts enes pòbles deth Pirenèu. Eth sòn interès per un art qu'alavetz non ère bric avalorat segur que les convertie en excentrics

En Balneari les cau alugar un huec entà pr'amor de guidar-es donques ei de net quan i arriben.

vien estat deixades perquè s'anessin consumint en ésser tretes del culte públic; sempre tindré present les sensacions que vaig experimentar a mesura que anaven sortint del llòbreg amagatall aquestes figures que per ses dimensions i formes feien l'efecte de cossos humans momificats".

Es vesins d'Erill quedèren perplexes de coma s'admirauen aquera gent de ciutat, aqueri sinyors estafolaris. Tant ei atau, que les aufriren es escultures.

Mès es emocions d'aqueth 5 de seteme non acabèren en Erill. Taüll ei eth següent escalèr dera excursion scientifica der IEC.

Arribadi ad aquest punt, que cau arturar-se. Eth Pantocràtor de Sant Climent de Taüll ei, dilhèu, era pintura romanica mès importanta d'Euròpa. Ua icòna.

CLAUDIO AVENTÍN-BOYA

PLAN SEGUR QU'ES que coneishen a Claudio siguen, majoritariaments, visitaires que demoren ena Val de vacances. Ei guida toristic culturau, ath delà de guida oficiau d'Aigüestòrtas, mès, a despiet qu'era sua formacion ven pera branca d'istòria, ditz que tot çò que coneish ei degut ath shagrin de recercar, colleccionar e investigar toti es aspèctes restacats damb era Val.

per Anna Geli

"Maurice Gourdon eth que hèc era prumèra guida guida toristica dera Val d'Aran"

Coma comencères a interessar-te peth passat aranés?

Donques siguec ena Universitat, quan me sorgic ua bèca de recèrca sus era Baronia de Les restacada damb era arqueologia gràcies a Pèir Còts e, mès tard, en tot èster responsable dera biblioteca de Les que, ath delà, malerosament ara ei barrada exceptats er archiu de Melquíades Calzado, qu'ei en interior, mès tanben auí infloéncia de Carmen Naranjo coma guida culturau e sustot pera sua coneishença des camins desapareishudi.

E en tot colleccionar, coma ei que se mesure era importància o era valor deth materiau qu'adquerisses...

En realitat a jo m'interèsse era informacion. Entà èster colleccioniste donques te cau tanben auer fòrça sòs entà pr'amor de crompar es originaus, que ben, jo dempús de ganhar qu-

auque sò, donques tanben m'a agradat de crompar-ne. Totun, eth materiau acostume a auer valor pr'amor qu'ei orografiat, perque ei ua edicion cuerta, perque i an pògui exemplars o pr'amor qu'ei exclusiu dera Val e ja non se trape.

Era tua colleccion sonque hè referéncia a qüestions restacades damb era Val...

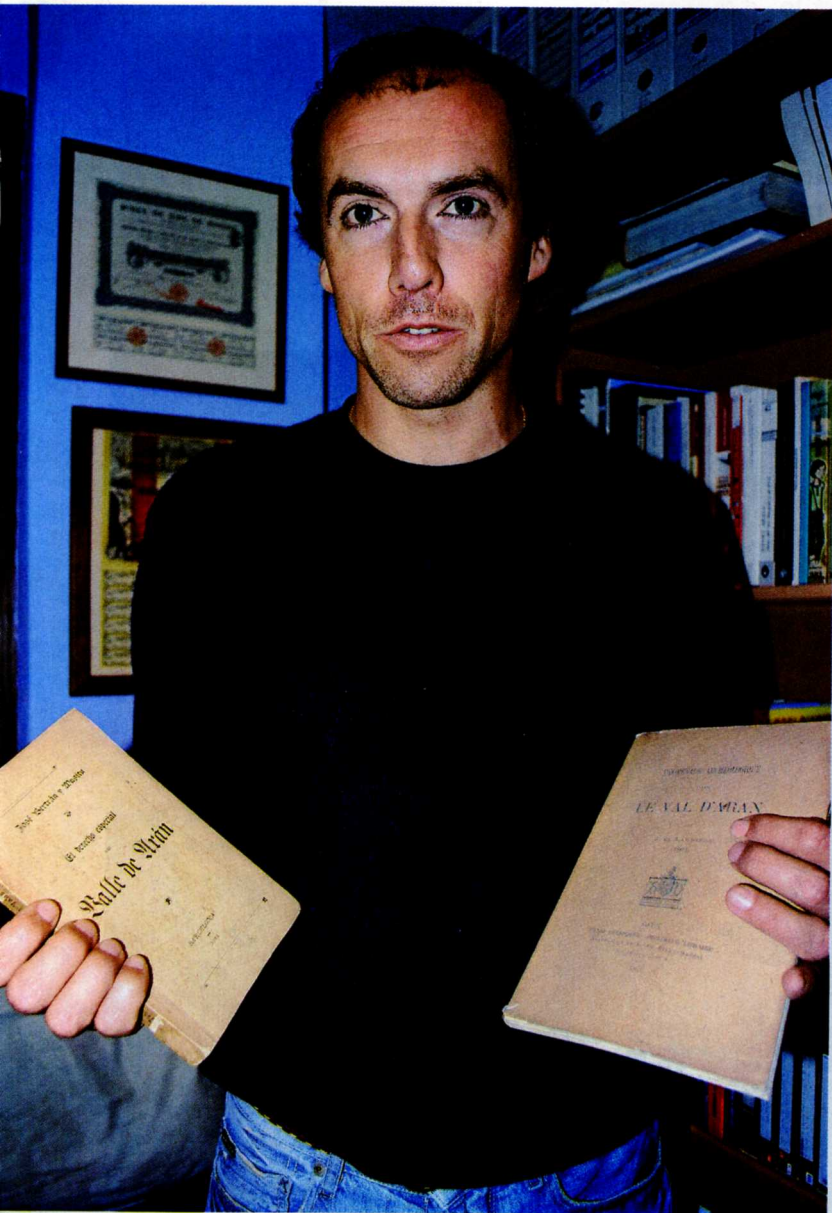
Òc, ei ua colleccion que forme part d'Aran Culturau, e donques qu'auem bères postaus, fotografies, litografies, libres ineditas, entre es sègles XVII enquiath XXI, tanben bèth shinhau de filmoteca e cartografia. Cartografia dera Val ei mès complicat, pr'amor qu'era Val apareish citada en generau des Pirenèus. Trabalham tanben ena recèrca des camins, que demoram trèir lèu un trabalh abundós e a on auem trapat per exemple en un manuscrit

en ua revista de hè cent ans, un mapa deth sègle XVIII qu'ei eth mès famós des Pirenèus, non siguec eth prumèr mès òc eth mès important pr'amor qu'ei eth mès extens donques que parle de fòrça endrets. Sigueren dus cartografs francesis es qu'ac hèren, e açò vò dèder que recorren non sonque tota era Val d'Aran, senon tanben toti es Pirenèus, poderiem dèder que sigueren es prumèri en cartografiar era Transpirenaica, me referisqui a La Blotière e Roussel.

Totun, Juli Solèr i Santaló publicàc ua guida referenta ara Val d'Aran a prumeries deth sègle XX...

Òc, totun, ja ac auie auançat en programa de ràdio Meddia Aranés, e donc, a on didia qu'ei era prumèra guida exclusiva dera Val d'Aran en estat espanhòu mès non ei era prumèra guida dera istòria, e qu'ei documentat,

entrevista

d' Aran. En França se publicuen mès facsimils qu'en Espanha, exceptat Garsineu edicions, n' i an pòques mès.

Qui èren es pirineïstes?

Era majoria eren borgesi e aristocràtes qu'auien sòs e se podien permetèr de viatjar, de contemplar, d'investigar es tèrres "incognites" e anauen "conquerint" e que, a despiet qu'ei

cèrt que gràcies ada eri actuaument auem fòrça informacion, non ei mens cèrt qu'enes parçans aranesi e ena rèsta des Pirenèus i viuien es pastors que, tot e qu' auien de trabalhar de solei a solei entà guanhar-se era vida, non èren mens coneishedors des sues montanhes. Totun, ei sabut qu'es prumèrs en ascendir diuèrsi tucs aranesi sigueren francesi coma Gourdon

que siguec Maurice Gourdon eth que hèc era prumèra guida monografica dera Val, era prumèra guida toristica, un nantés qu'auie casa en Luishon e que gràcies ath trabalh de molti francesi e de bèth italian auem informacion grafica e escrita sus era Val d' Aran d' alavetz. Inclodit es prumèrs mapes dera Val d' Aran, que tanben son des francesi. Gourdon e fòrça d' auti pirineïstes se meriten d' èster coneishudi.

Tanben es prumèri esquis, per exemple, non sigueren portadi peth CEC, (qu'ath delà an un molt bon archiu fotografic) senon que sigueren es francesi es qu' ac instrodusiren.

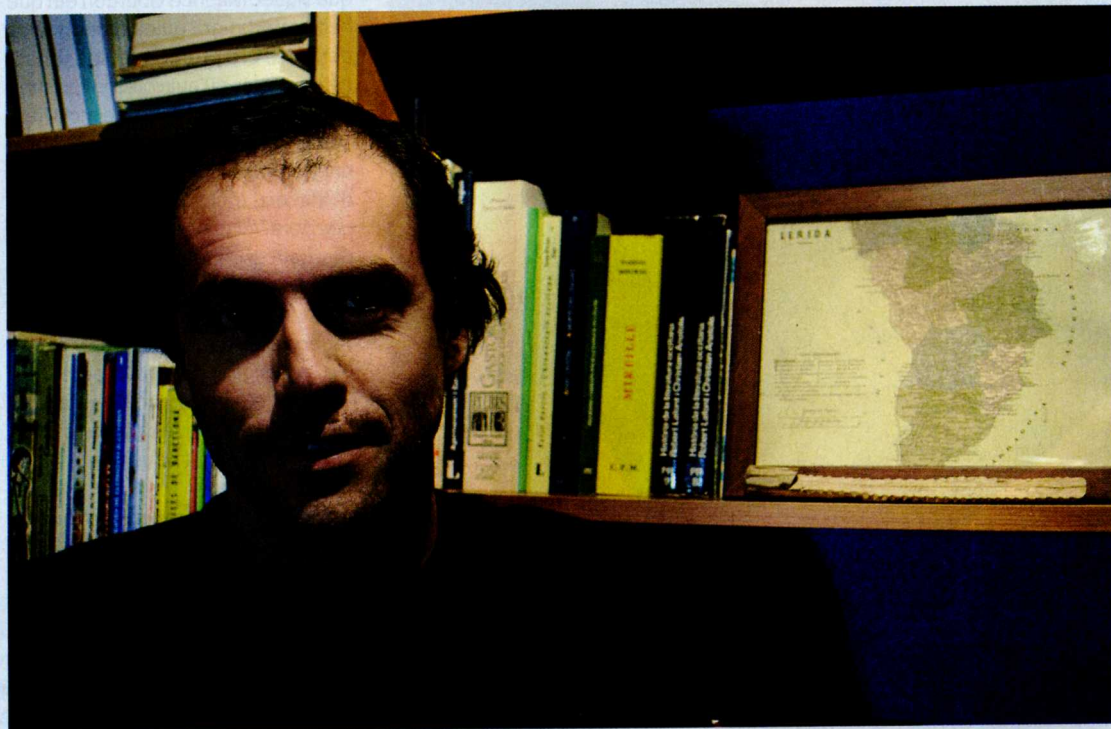
E quina relacion auien es francesi damb era montanha dera Val d'Aran?

Ben donques, tanben auem coneishement que sigueren es prumèri en hèr ascensions as tucs aranesi, non sonque Gourdon, senon tanben Franz Schrader o Laurière entre d' auti. Quan s' inicièc eth pirineïsme tanben venguec bèth alemand, e bèth rus, ath delà d' anglesi e francesi.

Ei malaisit de díder se qui siguec eth prumèr, mès qu' enes documentacions s' acostume a díder quin ei eth punt de partida deth pirineïsme, restacat damb aguest ahèr, çò de mès concret que hè trapat a estat ua relacion d'un senhor francés que venguec tara Val en temps dera Revolucion Francesa, Ramond de Carbonnières, que se la considèrè er iniciador deth pirineïsme. E gràcies ara sua monografia donc, dèc a conèisher es Pirenèus a prumeries deth sègle XIX, a on i a un capitol sencer dera Val

CLAUDIO AVENTIN-BOYA:

“Jacint Verdaguer ei eth prumèr espanhòu o catalan qu’ auem documentat qu’ascendic eth Montardo en 1882 e 83 quan venguec entara Val d’Aran”

que portauen un equipament entara escalada, coma crampons, piolets e còrdes, que les permetie de pujar per lòcs difícils com eth Bessibèrri nòrd, a on aué en dia cau encordar-se. Totun, Gourdon, ère coneishedor aut tant dera botanica aranesa, deth cèrle de colomèrs, des Túmuls que i a en Pla de Beret, dera zòna de Baquèira, eca. Aci ara, se pòden hèr fòrça causes, fòtos deth sègle XIX dera Val qu’ auem intencion de publicar-les, e de Gourdon, donques coma mínim un aumenatge.

E Jacint Verdaguer?

Verdaguer ei contemporani d’ aguesti francesi e ei eth prumèr espanhòu o catalan qu’ auem documentat qu’ascendic eth Montardo en 1882 e 83, quan venguec entara Val. Aranesi documentadi ara se’n hè era recèrca, totun, en Aran non i auie bogesia, sonque bèra familha poderosa coma es de Portolà, que se dediquèren ara conquista d’ Amèrica, es deth senhor d’ Arròs, o es Barons de Les que se dediquèren as carrèrs militars, o as estudis, mès montanhaires com es pìrinesistes francesi o anglesi no n’ auem constància.

Cò qu’ei coneishut ei que i auien acom-

panhaires o guides de montanha qu’ anauen damb es borgeses. Tanben se referèncien caçaires qu’aprofitauen, coma es guides, era escadença entà trèir bèth sò, e qu’ath delà, entre aguesti sègles XIX e XX er ós ère exterminat basicaments pr’amor que dauè prestigi ath caçaire qu’anaue damb era pèth der ós pes cases e li dauen sòs, mès non pas pr’amor qu’ère ua menaça ja que non se coneishen mòrts per atacs, coma ei documentat.

Es pastors suenhauen as sòns animaus tostemp damb eth can ath costat, de raça pastor des Pirenèus.

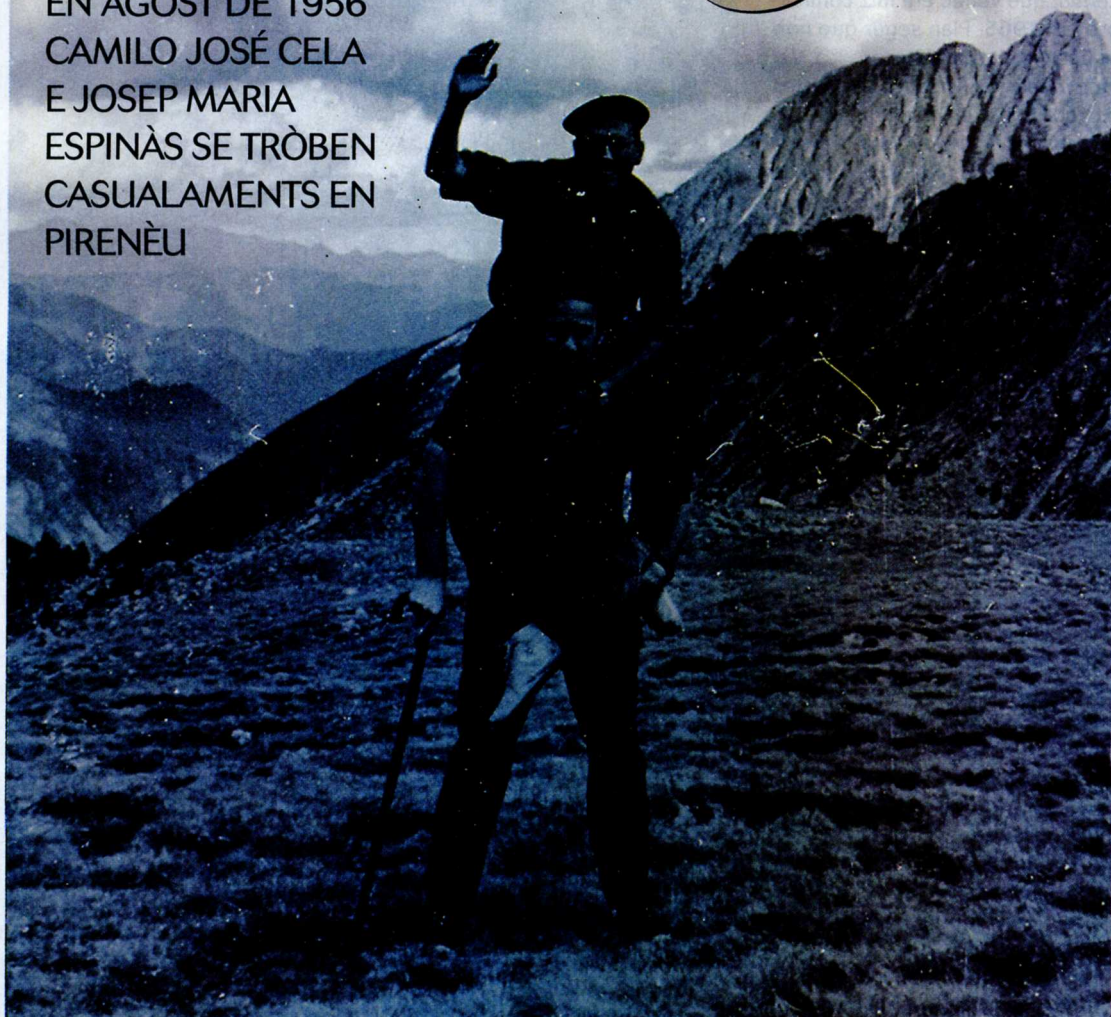

per Anna Sàez

FOTOS: ARCHIU ESPINÀS-LA CAMPANA

Un ostiu magic

EN AGOST DE 1956
CAMILO JOSÉ CELA
E JOSEP MARIA
ESPINÀS SE TRÒBEN
CASUALAMENTS EN
PIRENÈU

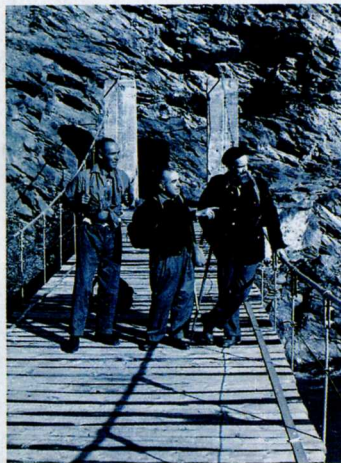
Cela e Espinàs se tròben casualaments. Es dus hèn un recorregut a pè peth Palhars, era Ribagòrça e Aran entà publicà'c dempús en forma de libre. Coma non podie èster d'ua auta manèra, no les gessec pas parier.

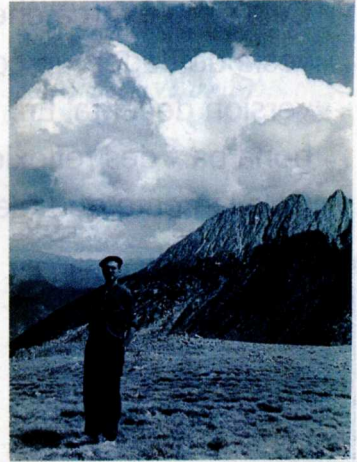
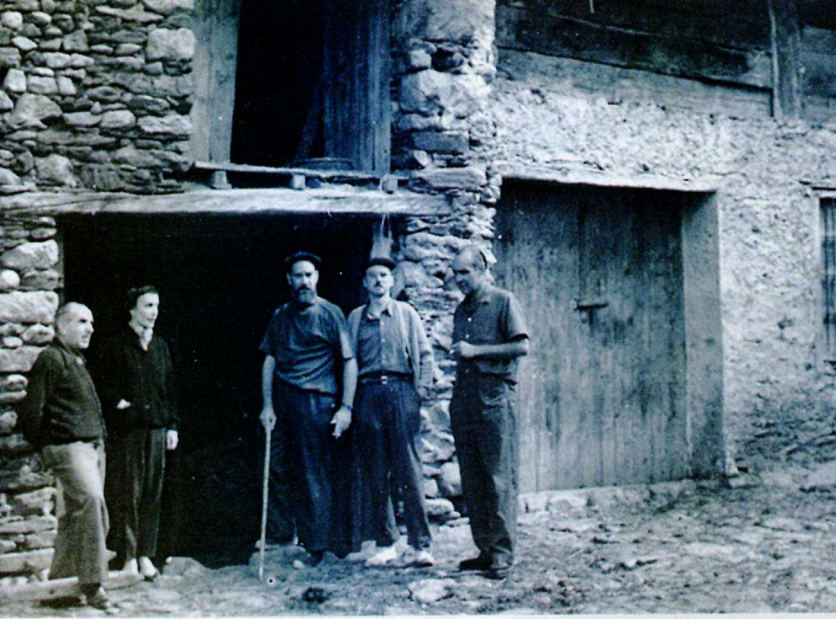
Eth 12 d'agost de 1956 Camilo José Cela arribèc ara Pòbla de Segur en tren procedent de Barcelona. Eth viatge la dèishe petat. Tant, que li ven ar esprit un arrepervèri: *"Por Santa Clara, el que se monta en tren, si no se muere la caga"*. Ère era prumèra etapa deth sòn *Viaje al Pirineo de Lérida*, que vedec era lutz coma libre eth 1965. Plan segur que non se tracte cap d'ua guida toristica. *"Lo más meritorio y artístico"*, segontes ditz, que trobèc en Esterrí d'Àneu *"fue el retrete de la fonda Agustí"*. Cela en estat pur. Quan moric eth Nobel en 2002 Rosario, qu'ère sonque ua mainada quan er escrivan se lotgèc ena fonda dera sua familha, se'n embrembaue fòrça. *"Quedèren fòrça contenti, e nosati d'eri"*. Parle en plurau pr'amor qu'eth futur Nobel coïncidic en Àneu damb un aute escrivan, Josep Maria Espinàs.

Er escrivan tanben hège reflexions lucides dempús de visitar era nuedessa des glèises romaniques: *"Cataluña no se libra del mal que atenaza a España entera, el centralismo, y engorda a su capital, Barcelona, a expensas de todo el Principado"*. Non toti es monuments qu'observèc èren de pèira. De Bagergue ditz que *"salvo la moza Andrea Portolà, que es como Miss Europa sólo que en decente, no tiene nada que llame la atención"*.

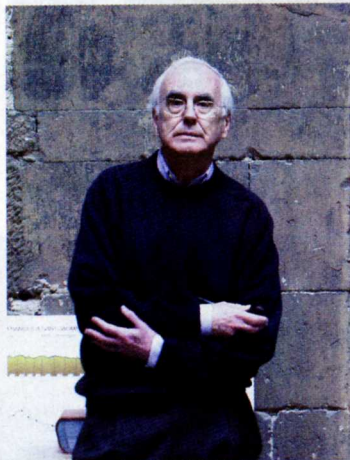
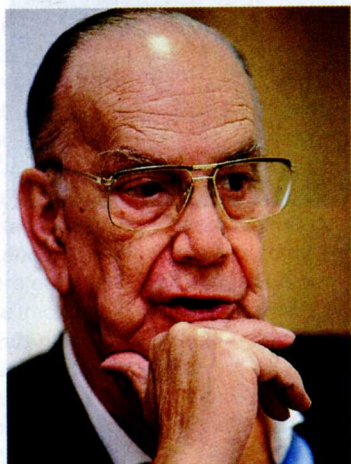
Eth Viatge ath Pirenèu de Lhèida de Cela e eth Viatge ath Pirenèu de Lhèida d'Espinàs (renomenat coma *A peu pel Pallars i la Vall d'Aran*) son dus libres qu'ath marge dera sua valor literària s'an convertit eth testimònis d'excepcion d'ua epòca. Cela, sense anar mès luenh, escriu: *"Esto de los excursionistas es algo que trae rique-*

Cela e Espinàs se trobèren enes vals d'Àneu. Toti dus recorrien eth Pirenèu a pè entà escríuer un libre.

Cela se fixe fòrça enes araneses e descriu ua vesia de Bagergue coma ua miss Euròpa en version decenta. Era lengua tanben aucupe bona part des reflexions que hè sus Aran. Cela lamente que "se pèrde"

Montanyanes commemorèc eth 50 anniversari dera visita damb era iniciatua 'Un Ramat de camins', ua apòsta peth torisme culturau.

Josep Maria Espinàs reeditèc eth sòn libre recentaments en La Campana damb eth nòm 'A peu pel Pallars i la Val d'Aran'.

za a los pueblos, pero siempre algo que marea las costumbres y alborota el sosegado corral en el que los siglos pintaron su paciencia". Cinquanta ans dempús, eth temps da era arason ar escrivan: es Pirenèus, plen de toristes, urbanizacions e similares, que còste d'arreconéisher. Espinàs diderie ans dempús que retratèren un mon "sense estacions d'esquí" en eth qu'es guardies civius anauen damb biciclèta "e era centraleta de telefòns de Salardú la hège a funcionar, manualsments, ua gojata en un cornèr deth minjador d'ua fonda".

Estone, tanben, era naturalitat damb era que Cela, en plen franquisme, narre era realitat lingüística de ra tèrra que l'acuelh. "En Les, la vieja lengua aranesa se va olvidando - el viajero piensa que por desgracia quizá porque no es buena ni cómoda para vender souvenirs". Cela qu'a es uelhs plan dubèrti. Eth que dempús serie marquès de Iria Flavia ja ère un escrivan coneishut (e arreconeishut). Estone que hesse bones mores damb tot un *gentleman* coma Josep Maria Espinàs. Cela li dedique eth libre e eth catalan escriuèrie ara mòrt deth Nobel que "siguec un amic generós" qu'assegurèc non auer parlat jamès de literatura. Est'an passat, maugrat açò, Espinàs complic 80 ans e ac celebrèc damb eth sòn libre numèro 80, *Relacions particulars*. Un des retrats ei dedicat a Cela. Sense pèrder era compostura, la presente coma un escrivan sense idèes que sonque s'esfòrce per entrar ena Real Academia e convertir-se en Nobel. E ac hè damb un gran domeni der idiòma e organizacion. "Yo soy como la General Motors en pequeño" li diderie Cela.

Joan Coromine e er aranés

SE VOLEM PARLAR DER ARANÉS NON PODEM CAP EVITAR DE PARLAR DE COROMINES. QU'EI ESTAT UN DES CERCAIRES QUE SA INTERESSAT MÈS EN OCCITAN QUE SE PARLE EN ARAN.

per Aitor Carrera

FOTOS: MIKEL ARISTREGI

Qu'ei estat un des lingüistes catalans mès importants deth sègle passat, e tanben un des principaus romanistes dera istòria. Joan Coromines que nesquec en Barcelona en 1905, e que moric en 1997 en Pineda de Mar. Era sua òbra lingüística qu'ei colossau, e d'ua grana qualitat. Que'n cau hèr a arremercar, a mès des dictionaris etimologics sus era lengua castelhana, eth Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana (de dètz volums) e er Onomasticon Cataloniae, un aute monument dera lingüística a on s'estúdie mès que mès era origina d'un bèth arramat de nòms de lòc des Païsi Catalans.

Joan Coromines que hec dictionaris etimologics sus eth catalan e sus eth castelhan, mès qu'estudièc tanben fòrça er occitan, e concrètaments eth gascon que se parle ena Val d'Aran.

Eth començament e era fin dera sua òbra lingüística que tòquen justaments er aranés, e aquerò non ei cap per azard. Eth sòn prumèr article scientific, de 1925, que se didie "Etimologies araneses", e Coromines que i estudiave un detzenat de formes dera Val d'Aran. Era sua tèsi doctorau, publicada en 1931 e aperada Vocabulario aranés, que s'aucauave deth lexic d'Aran. En 1976 qu'apareishie er article "Introducció a l'estudi de l'aranès" laguens deth segon volum de Entre dos llenguatges, e en 1990 Coromines que publicquèc er obratge lingüistic mès important sus eth gascon administrativaments espanhòu: El parlar de la Vall d'Aran. Gramàtica, dictionari i estudis lexicals sobre el gascò. Er aranés que campe en tota era sua òbra lingüística, e que i a fòrça articles signats per Joan Coromines que non tòquen er aranés a on er aranés i é present. De hèt, eth madeish que

S

16 MARÇ 2009

Joan Coromines auie arraïcs en Martres d'Arribèra.

senhalèc qu'er Onomasticon estúdie "la totalité du domaine linguistique catalan d'Espagne et de France", mès tanben "l'Andorre, le Val d'Aran et tout le Haut Aragon jusqu'à la Navarre". Cau díder que Coromines ei er autor de trabalhs sus era lengua occitana que non son pas tan coneguts coma es obratges que viem de nomenar, mès que cau préner tanben en consideracion. Citem, per exemple, eth long compde rendut deth monografic de Gerhard Rohfils sus eth gascon (arreproduhit en segon volum de Tópica Hespérica, de 1972) o ben er article "Du nouveau sur la toponymie occitane" (publicat en Beitrage zur Namenforschung en 1973), a on s'analise —entre d'auti nòms de lòc— fòrça toponims des zònes gascones vesies dera Val d'Aran.

Que se ditz soent que Coromines s'interessèc en aranés pr'amor qu'auie familha gascona, gescuda dera poblacion de Martres d'Arribèra, ath costat de Sent Gaudenç. Qu'ei veritat que n'auie, mès qu'ei Coromines madeish que ditz qu'eth factor familhau non siguec cap aqueth que l'amièc definitivaments a estudiar er aranés. En volum El parlar de la Vall d'Aran, Coromines que parle des sues arraïtes gascones, e que con.heisse: "jo sabia ben poc d'això quan em vaig posar el 1924 a estudiar l'aranès, per acabar fent-ne el tema de la tesi doctoral. ¿Hi ajudaria un instint atàvic? Fóra bastant pueril admetre-ho. Però ja no ho fóra reconèixer que l'estudi de l'aranès ajudà molt a encarrilar la meva formació de lingüista". Eth segon cognòm de Coromines qu'ère justaments Vigneaux. Çò qu'ei: Vinhaus, un cognòm que Coromines volie ar-

Coromines que consagrèc era sua tèsi doctorau ar occitan, e que publicuèc un libe sus eth gascon d'Aran qu'ei encara ué er obratge mès important dera istòria sus er aranés. Qu'auie familha gascona.

Eth gran informant de Coromines qu'ère Forquet, de Sant Joan de Toran.

reoccitanizar: "si jo no temés certa impietat envers la meva santa mare, ara que ja no li'n puc demanar llicència, ja hauria grafiat el meu segon nom com Vinyaus o Vignaus, abolint-hi la bàrbara i deformadora grafia franchimanda Isicl Vigneaux".

Se non siguec era genetica, qué siguec? Que i aguec fòrça factors, entre 1920 e 1925, que degueren provocar qu'aqueth joen filològ s'interessèsse en occitan: era sua iniciacion en

excursionisme, quan non auie que setze ans, damb Joaquim Delseny, d'Arties; es conselhs e es comentaris d'Antoni Griera (que li permetec de consultar es fichas que Jusèp Condò hec a arribar ar Institut d'Estudis Catalans); eth sòn doriu trabalh sus eth trobador tolosan Bertrand del Falgar; era lectura des investigacions deth lingüista occitan Josèp Anglada; e sustot es sòns sejours en Les, qu'èren ua conseqüència que sa pair, Pere Coromines, si-

Coromines, de petit, que passaue es ostius e

Joan Coromines coneishie fòrça ben eth paísatge de Sant Joan de Toran.

Es Banhs. Eth sòn pair, avocat dera Productora, siguec er artífex des vacances.

guesse avocat de Productora. Coromines que ditz çò que seguís en ua letra a Josep Pla: "Des de Lés Isic), cada dia feia una marxa de quatre hores per anar a Sant Joan de Torann Isic), llogaret apartat a dalt de les muntanyes, per interrogar el vell Furquet, un ancià de 75 anys, intel.ligent i viu com una centella". Coromines que comencèc a estudiar er aranés abans d'anar-se'n en Montpelhèr en 1925 (a on auèc coma professors a Millardet,

especialista en landés, e a Grammont, autor d'un trabalh sus era metatès en luishonés): "des de l'edat de dinou anys jo era un home més aviat trilingüe que bilingüe". Donc, non en cau cap dohtar: er occitan, er aranés, qu'a ua plaça plan importanta ena vida e enes trabalhs lingüistics de Coromines. Era gratitud des aranesi ad aqueth filològ cau que sigue colossau. Mès o mens tan colossau coma era òbra d'aqueth gran sabent catalan.

Eth rei des Pirenèus

PEP COLL A CONVERTIT ETH PIRENÈU EN SÒN REFERENT LITERARI. ARAN A ESTAT PRESENT ENA SUA ÒBRA. S'Í APROPÈC EN TOT CERCAR MITES E LEGENDES.

per A.S.M. FOTO: SEGRE

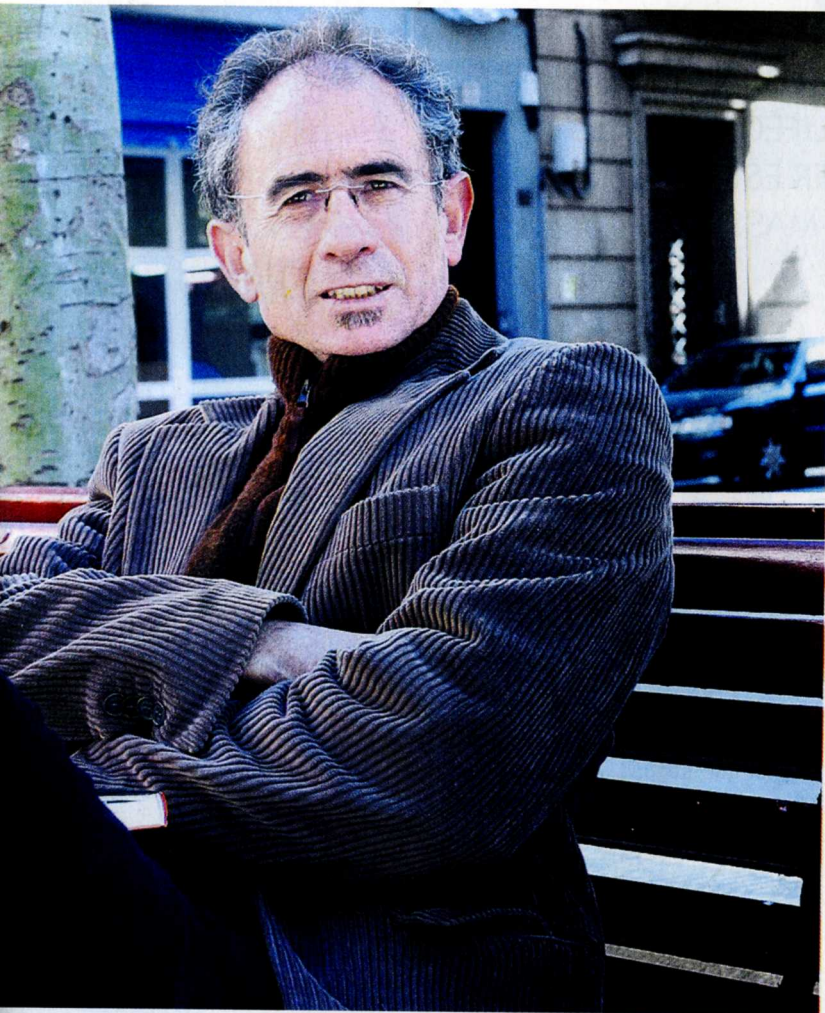
Era isla deth còr des Pirenèus. Atau definís Pep Coll a Aran en un libre en que teishie un univèrs mitic a compdar de legendes transmetudes per tradicion orau o libresca, istòries familhaus, anecdòtes... E tanben rumors actuaus. Parlam, ja ac auràn endonviat, de *El rei de la Vall d'Aran* (Empúries), publicat en 2003. Se pòt considerar un amàs de legendes. Bèses ues, fòrça estonantes. Centrem-mos ena que da títol ad aguest volum. Explique eth palharés qu'er an 1886 neishec en çò de Teishineret de Vielha un mainatge que de gran li calie auer ua importància decisiva en progrès dera val ath long deth sègle XX. Se didie Tonet e pensauè que "en aqueth cu de mon eth non i auie futur". Atau qu'en complir 14 ans se n'anèc tà París damb era intencion d'aprèner a hèr de mechanic, era profession mès modèrna que se podie exercir en aqueth moment. Tonet, un gojat fòrça esperdigalhat, lèu trobèc trabalh en

un talhèr de coches dera mèrca Hispano-Suiza. Quan complic vint ans li calec tornar entà hèr eth servici militar. Explique Pep Coll que li costauè de comprèner e parlar er idiòma espanhòu. Açò òc, maugrat es dificultats idiomatiques, coma expèrt en motors de coche non auie rivau. "Un dia eth rei Alfons XIII visitèc era casèrna a on servie Tonet. Hèta era inspeccion, quan eth rei ja ère naut deth coche, er auto non arranquèc. Eth chofèr ac sagèc, mès per mès que hesse a virar era maneta, non i auèc manèra de arringar-lo". Com auràn ja dedusit ei ací a on entre en accion eth nòste aranés, Antonio Sambeat Anglada enes papèrs oficials. En un moment auèc resolvida era pana. Eth rei lo hec a anar tà palai entà aufrir-li trabalh de chofèr particular. Acceptèc encantat. Condisir eth Hispano-Suiza reiau per tot ère ua auffera massa temptadora. Ère tan apròp deth poder, que plan lèu Tonet siguec un òme de confidança dera Casa Reiau. Cada viatge que podie ponderauè era beu-

Era sua darrèra novèlla, prèmi Sant Jordi, ei ua biografia dera occitana Bernadette Soubirous.

Jamès non amagat era sua fascinacion pes legendes araneses. N'a arrecuelhut fòrça. Mès que mès significatiu ei eth sòn libre 'El rei de la Vall d'Aran'. Era sua darrèra novèlla ei ua biografia de Bernadette Soubirous.

tat deth sòn país d'origina. Ath rei li picaue era coriositat, mès sonque se podie accedir a Aran per carretèra se s'entraue en França e açò podie comportar bèth conflicte diplomatic. En aguestes, eth cap de govèrn arrecebec un telegrama fòrça dur e amenaçador signat per bèri bailes ara-

nesi que se planhien des pessimes comunicacions, der abandon institucional, que les condemnaue ara misèria. "Ahigien que s'eth sòn govèrn contunhaue sense escotar-les, es aranesi se veirian obligadi a demanar ajuda ara nacion fraia, o sigue, França". Açò òc que non. Eth rei amassèc eth

govèrn e ordenèc que d'un còp per totes se daurisse era carretèra deth pòrt dera Bonaigua. "Eth dia 6 de junhsèga de 1924 Tonet podèc complir eth sòn sòn de portar eth cap der Estat espanhòu ara sua val estimada". Tot anèc coma era seda. Es autoritats arregrairèn era carretèra, mès arrebrebèren ath monarca qu'en iuèrn se tornarien a quedar sense, de sòrta qu'eth tunèl ère de mès en mès inexcusable. "*Lo tendrèis*", les prometec. Er escrivan mos hè a notar que s'Alfons XIII non desbrembèc era sua prometuda ei pr'amor que cada dia quan Tonet saludaue ath monarca li preguntaue peth projecte deth tunèl, plan insistent. "Mercés ara constància de Tonet, es òbres deth tunèl de Vielha comencèren en 1926". Eth panorama politic deth país se compliquèc fòrça e eth tunèl non s'acabèc enquiath 1948, quan eth praubè rei ja ère mòrt. Es males lengües dera Val diden que s'eth sòn arrèihil Joan Carles a tostemp agut tanta tirada per Aran ei, justaments, per Tonet, un òme ath que tant eth coma eth sòn pair, Joan de Borbon, se li semblen d'aque-rò mès. Non manque qui suspècte que Tonet se hec mès amic deth compe dera reina Victòria Eugènia. Tanben, i a qui se referís ar actua cap der Estat damb eth subernòm afectuós de Teishineret. Coll ditz que tant ei s'ei mentida o vertat, entad eth çò qu'ei plan cèrt ei que Tonet a estat er autentic rei dera Val d'Aran.

Non ei er unic vincle occitan der escrivan. Era sua darrèra novèlla, *Les senyoretas de Lourdes*, ei ua biografia novèlla d'ua des occitanes mès illustres de toti es tempsi, Bernadette Soubirous.

Eth guardar crit

QUAN MATTHEW TREE PUBLIQUÈC CAT EN ARAN MÈS D'UN QUE RUFÈC ETH NAS. AQUETH LIBRE METIE PER ESCRIT CAUSES QUE NON AGRADÈREN MASSA DE LIÈGER.

per A.S.M.

FOTO: ALBA DANÉS

Ua des sorpreses editoriaus der an 2000 siguec eth libre de Matthew Tree *CAT* (Editoriau Columna). Eth sostítol deishau clar per a on anaue: Un anglés viatge per Catalonha entà veir s'existís. Er escrivan se mercaue eth rèpte de recórrer bona part dera geografia catalana en tot utilizar, exclusivaments, eth transport public. Ua des sues destinacions siguec Aran. Visita inexcusable, segontes eth madeish expause ath començament deth capítol. *"Acabat d'arribar a Catalunya per primera vegada el 1978, recordo que la gent ja elogiava la Vall d'Aran com si es tractés d'una mena de paradís, és tan maco, però tant!"* Mès maugrat era insistència non i auie anat enes vint ans que portau demorant en Catalonha quan escriuec aquest libre. Dilhèu tanta insistència lo hec a renonciar de crotzar eth tunèl. Quan per fin se decidís, donques, que i va un shinhau virat. Tantes excelléncies vantades pòden èster contraproduents. Tree descriu çò que ve sense guaire entusiasme, autanplan damb un punt de de ironia, quan definís coma *"teulades de pissarra en forma de bar-*

rets de monja" er orizon que li aufrís era panoramica de Vielha. Çò prumèr que li cride era atencion en baishar deth coche de linha ei era lengua. *"Veig que la majoria dels rètols estan escrits únicament i exclusivament en aranès"*, escriu. *"Fa la impressió que la població de Vielha sencera no tan sols parla aranès, sinó que menja, beu i es tira pets en aranès"*. Eth comentari balhe ua idèa de coma anaràn es causes a compdar d'ací. Tree va tà ua libreria tà non pòt comprar-ne cap pr'amor que, segons l'indiquen *"no n'hi ha cap"*. Un shinhau mosca, hè cap tath burèu de torisme. Pregunta perqué eth contestador deth burèu parle exclusivaments en castelhan. "Ei qu'ei er idiòma que mès se compren". Er anglés non da credit. Decidís darse ua dusau oportunitat e préner un autobús tà Les. Ena parada i a un vilh en tot passar era estona que li explique (en castelhan) qu'ei galhec. Pòc dempús, dues gojatetes que se saluden ac hèn tanben en castelhan. Pugen ar autobús. Non semble impressionat peth paisatge. *"Anem passant poble idètic rere poble idètic, tots amb una església que porta un barret de mag, tots gairebé insupor-*

Matthew Tree passèc per Aran mentre preparaue eth sòn libre *CAT. Un anglès viatge per Catalunya a veure si existeix*. Es sòns comentaris sus era prauba preséncia der aranés en carrèr lheuèren bambolhes.

tablement pintorescos". En Les entre en ua botiga regentada per un matrimoni que parle aranés entre eri, mès que non dopte a utilizar eth castelhan entà arreceber eth client. "Sembla ser el costum de la zona", se planh. Arribe a comparar era Val damb eth pòble artificial de Le Village Catalan bastit pes francesi a tocar dera termièra, a on eth supausat folclòr ei sonque ua desencusa entà véner productes damb era senhera. "Si hi ha una cosa pitjor que un país on tots els rètols són en un idioma que no és el dels habitants, és un país on els rètols fan servir la llengua històrica del país i la gent, no". Li còste creir qu'eth castelhan qu'ère practicaments desco-neishut abantes dera inauguracion deth tunèl de Vielha domine era Val.

Mès dempús dera tempèsta tostemp qu'arribe era cauma. Tree se lhèue enfadat pr'amor que li an dit qu'enquia deluns non i a cap coche de linha que gesque dera Val. Pren eth mapa e escuelh Salardú ar azard entà passar-i era dimenjada. Non ne demore arren e dilhèu per açò se n'enamore ar acte. Tant ei atau que per primèr còp en libre mos mòstre es sòns sentiments. Eth paisatge l'a emocionat. "Em desperto pensant que la Vall d'Aran és un lloc tan bo i interessant que li agradaria molt a la meua companya. Ara fin, resulte qu'òc, que toti es que li recomanèren Aran auien arrason.

Tree didec qu'era Val ère un país a on es pannèus s'escriuen en ua lengua que non parle era gent.

ENA ANTARA

per Josèp Loís Sans

Director deth programa entara
creacion dera oficina Occitan en
Catalonha

TV occitana

Se podéssem amassar es program televisius qu'emeten en occitan e projectar-les a traucers d'ua plataforma accessible des de quinsevolh punt de Catalonha, auríem mès de dètz minutes diàries de TV o mès d'ua ora setmanau. Ei pòc, mès ja comence. En Catalonha se pòt gaudir de television en occitan en Aran (dotze minutes per setmana, ath delà des vacances d'estiu) e en Barcelona per produccion de Barcelona Television, BTV (dètz minutes per setmana). Eth programa de BTV que se pòt veir es dimenjades, a eth nòm de Infòc e ja a mès de quinze ans de vida. Neishec damb era iniciativa de Manel Zabala, presentador

en languedocian deth programa, qu'encara aué n'ei eth responsable; tanben hège de presentadora Anna Forment que dempús siguec substituïda per Ferrìol Macip que hè es presentacions en aranés. Forme part d'un programa mès ample, es Infoidiòmes, qu'en 2008 a guanhath eth Prèmi Nacional der Audiovisuau de Catalonha. Tad aqueri que non podetz veir BTV en dubèrt, podetz accedir ath programa ena adreça www.diaridebarcelona.com/videos-info-idiomes-barcelona-tv.php totes es setmanes. Vau era pena. Sense dubte mos trapam en un moment en que per diuèrses línies s'a de produir un increment notable de television en

occitan: quauques televisions estataus franceses ja produissen bèth programa (France 3), es regions franceses der encastre occitan comencen a elaborar propòstes, eth desplegament deth multiplex de television digital en Aran ja a començat a hèr es prumèri passi damb era constitucion deth Consorci (ajuntaments de Vielha, Bossòst e Naut Aran) qu'a de promòir eth canal public o damb es prumères accions des concessions privades (Lleida TV Digital de Prensa Leridana SA e Aran Televisió de Televisió Comtal SL, GUM,... Damb tot, era Generalitat, en desvolopament dera oficialitat der occitan està començant a elaborar-i propòstes.

www.pageseditors.cat
ed.pageseditors@cambrescat.es

Pages editors

Garona Libres en aranés

<p>Entre dues frontèras Aitor Carrera</p>	<p>Occitan en Catalonha Josèp Loís Sans Socasau</p>	<p>En vacances Tòni Escala</p>	<p>Solitud Victor Català</p>	<p>Ací que repòse Nevares Pere Calders</p> <p>Novetat</p>
<p>Gramatica aranesa Aitor Carrera</p>	<p>Er estudi ena memòria Josèp Loís Sans Socasau</p>	<p>Teatre en aranés Manuela Ané</p>	<p>Presoèrs dera mar gelada Francès Boya Alós</p>	<p>Jacinta, casa e país Pepita Caubet</p>

DICCIONARI

A

Abonatge: abonament
Aluquets: llumins
Amèties: ametlles
An: any
Andús: Ambdòs
Annau: anual
Arradim: raïm
Arrat: ratolí
Arténher: aconseguir
Aueràs: avellana
Autoctòon: autòcton
Auviatge: patrimoni

B

Banèra: càntir
Beleta: bleda
Beletarraba: rave
Besonh: necessitat
Bièra: cervesa
Bò: bou
Bronit: soroll

C

Camalhon: pernil
Campar: mirar, observar
Can: gos (familiament, *gossèl*)
Cariòt: carretó
Carrolha: pinya
Carròta: pastanaga
Casalèr: casolà
Casset: cassó
Cauhar: escalfar
Calet: col
Calet-flor: coliflor
Cedes: pèsols
Cerèr: celler
Cerides: cireres
Chicolate delit: xocolata desfesta
Cistalha: cistell
Codinar: cuinar
Coget: carbassó
Cojardet: carbassó
Coquilhons: bunyols
Condar: contar
Cuelhuda: collita
Culhèra: cullera

D

Delir: fondre
Devantau: davantal
Doc: dolços

E

Emplir: emplenar
Entifonar: adornar
Escampa: escombra
Escarchòfa: carxofa
Escara: nou
Espinards: espinacs
Esquera: esquellot

F

Ferrat: galleda
Fistonar: adornar

Faira: olor
Fricòt: guisat

G

Gambaròt: gamba
Garia: gallina
Gelèra: congelador
Ginvert: julivert
Gormandaria: llaminadura

H

Haragues: maduixes
Haues: faves
Hèira: fira
Hèr punt: oposar
Hèsta: festa
Hestejada: festival
Higa: figues
Hormatge: formatge
Hometh: fogó
Homeria: forn de pa
Huec: foc

I

Iranja: taronja
luèrn: hivern

L

Langoissa: llangoissa
Laurada: conreu
Lésèr: lleure
Lèit: llet
Leituga: enciam
Lèu: aviat
Lhet: llit
Lit: ànec
Long-a: llarg-a
Luenh: lluny

M

Mairam: bestiar
Mair-sénher/Mairia/Mia: àvia
Maitiada: matinada
Malastre: adversitat
Mesteriau: artesanal
Mèu: mel
Milhòc: blat de moro
Mochet: caramel
Morralet: motxilla
Mòs: entrepà
Muscles: musclos

N

Net: nit
Nhèu: neu

O

Obtier: obtenir
Oelham: bestiar oví
Ostalèrs: hostalers
Ostiu: estiu

P

Padelon: paella gran
Padena: paella
Paishèra: rec
Pairin/ pair-sénher / pin: avi
Panet comut: croissant
Paom: gall fer
Pescajon: crêpe
Peberòt: pebrot
Pinhons: pinyons
Plasent: agradable
Planvenguda: benvinguda
Plen: ple, complet
Pòcha: butxaca
Porcèth: garri
Poric: Pollet
Poth: gall

S

Saboneta: sabó
Sajar: intentar
Sanglièr: porc senglar
Sanfoèn: alfals
Sason: temporada
Sau: sal
Sauvar: guardar
Semialha: llavor
Serpilhèra: pal de fregar
Sètia: plat
Shivau: cavall
Shantièr: tasca
Sonque: sols
Sòs: diners
Suenhar: atendre, tindre
cura de, vetllar
Sustot: sobretot

T

Tavelha: mongeta
Tier compde: vigilar (constr. transitiva; "tier compde des vaques": guardar les vaques; "tier en compde" no és adequat, millor "auer en compde")
Tistèth: cistell
Trapar: trobar
Tricòt: jersei
Truha: patata
Tortièth: tortell
Tovalhon: tovalló

U

Uart: hort
Ueus: ous
Usança: costum
Utis: eina

V

Vaishèra: vaixella
Veiraria: vidreia
Vèner: vendre
Vier: vindre; convertir-se en (vier lhòc: tornar-se boig)
Viuer: viure

VA DE LENGUA

per Aitor Carrera

Professor de lengua e lingüística occitanes ena Universitat de Lhèida

Era ola e era òlha

Toti es aranesi, e tanben toti es toristes que visiten era Val d'Aran, an entenut a parlar bèth viatge –o soent– dera **òlha** aranesa. Era major part des restaurants aranesi que n'aufrisen as sòns clients, e toti que l'auem gostada quauque còp. Mès per qué parlam dera **òlha** s'ena codina auem un estrument qu'ei coma ua marmita que s'apèrè **ola**? Per qué diferenciam es dues causes? Maugrat qu'es dus mots an ena basa eth madeish mot latin (OLLA, coma eth catalan e eth castelhan **olla**), qu'an istòries diferentes. Era forma **ola** qu'ei era evolucion normau aranesa d'aquera forma latina que viem de nomenar. OLLA se simplifiquèc en OLA en latin parlat, e non seguic era evolucion regulara des autes formes qu'an eth grop intervocalic -LL- (qu'en gascon produís -r-: ILLA > **era**). Eth resultat normau de OLLA siguec **ola**, que semble qu'a existit qui-

D'a on ei gessut aqueth mot, alavetz? Com en cau justificar era forma?

taments en catalan (ça ditz eth gran filològ Joan Coromines). Aqueth mot que lo trobam aplicat ara marmita, mès que s'ei aplicat tanben toponimicaments (i a encara bèth un que non coneish era famosa **Bassa d'Oles** o **des Oles**?). Era forma **òlha**, per contra, non ei vertadèraments aranesa. OLLA que produís **ola**, e OLLA que poirie arribar a produir ***ora** en cas que non i aguesse agut simplificacion deth grop -LL- (coma era **ora** qu'a seishanta meutes). Donques, en aranes qu'ei impossible que **òlha** gesque dirèctaments de OLLA. D'a on ei gessut aqueth mot, alavetz? Com en cau justificar era forma? Qu'ei facil. Non ei arren mès qu'era forma catalana **olla**, adaptada foneticaments ar aranes. **Òlha** qu'ei un mot d'origina catalana, contràriaments a **ola**.

DOP
ARRÓS DELTA DE L'EBRE

DOP
AUERÀS DE REUS

DOP
HORMATGE DETH NAUT URGELH E ERA CERDANHA

DOP
ÒLI DETH BAISH EBRE-MONTSIÀ

DOP
ÒLI D'ES GARRIGUES

DOP
ÒLI CIURANA

DOP
ÒLI DE TÈRRA NAUTA

DOP
BODER DETH NAUT URGELH E ERA CERDANHA

PRODUCTES CATALANS · ERA ORIGINA EI QUALITAT

IGP
CEBAT DE VALHS

IGP
CLEMENTINES DES TÈRRES DER EBRE

IGP
LANGOÏSSA DE VIC

IGP
POLHASTRE E CAPON DETH PRAT

IGP
POMA DE GIRONA

IGP
TRUHES DE PRADES

IGP
TORRON D'AGRAMUNT

IGP
VEDÈRA DES PIRENÈUS CATALANS

Catalonha ei un país damb ua gran diversitat de productes agroalimentaris. Tanben a, ar encòp, un gran respècte pera tradicion e un decidit esperit innovador. Tot açò hè possible molti productes de qualitat, ligat ath territòri e as procèssi d'elaboracion. Era Generalitat e era Union Europèa distínguesen aguesti productes damb es sagèths DOP i IGP.

DOP
DENOMINACION D'ORIGEN PROTEGIDA

IGP
INDICACION GEOGRAFICA PROTEGIDA